

Göblyös Péter

Sugár Viktor, a Mátyás templom karnagya

145 éve született és 75 évvel ezelőtt hunyt el Sugár Viktor, a Mátyás templom korábbi karnagya.* Sugár Viktor működési idejét a régi várbeliek, akik még emlékeztek rá, a templom zenei életének fénykoraként tartották számon.

Sugár Viktor élete kalandos fordulatokban gazdag. 1872. március 12-én az erdélyi Déván született. Eredeti neve Spinolder; a névváltozást szülei kezdeményezték 1881-ben, mikor ő még csak 9 éves volt. Iskoláit Kalocsán, majd Szegeden végezte, zenei képességei már ekkor megnyilvánultak: Szegeden orgonált s vezényelt is, ennek ellenére a katonatiszti pályát választotta, és tüzértiszt lett.

Katonatisztként jelentkezett a Nemzeti Zenedébe, ahol zongora, orgona és zeneszerzés szakon szerzett végbizonyítványt. Orgonaépítéssel is foglalkozott. Még mint katonatiszt számos sikeres orgonahangversenyt adott Ausztriában, Németországban és Svájcban is.

1909-ben a Zenede orgona- és liturgikatanárának hívták meg, ekkor tüzérszázadosi rangban leszerelt. 1914-ben kitört az I. világháború, és mint tartalékos tisztet őt is behívták, sőt frontszolgálatra vezényelték. A szerb hadszíntéren ténylegesen harcolt, éspedig olyan vitézül, hogy őrnaggyá léptették elő. Az ún. őszirózsás forradalom leverésében is katonaként vett részt.

1926-ban kormányfőtanácsossá nevezték ki — ez méltóságosi címmel járt, amit tisztelői buzgón használtak is. Társadalmi aktivitása is jelentős: tevékeny tagja volt a Dalosszövetségnek, elnöke a Magyar Országos Katolikus Kántorszövetségnek.¹

Életét mindezek mellett a Mátyás templomért áldozta. A templommal való kapcsolata 1904. november 13-án kezdődött: ekkor orgonált első alkalommal a templomban, Clement Károly *C-dúr misé-jének* bemutatóján. A kapcsolat továbbra is megmaradt: ő kezdeményezte, hogy megépüljön a templom új orgonája, mely 1909-ben el is készült.²

Furcsa módon azonban a későbbiekben sem Vavrinecz Mór, a templom akkori karmestere, sem Vavrinecz halála után az ének- és zenekart ideiglenesen vezető Hoppe Rezső nem tartott ígényt a vele való együttműködésre, egyetlen közös Mátyás templomi szereplésükről sincs dokumentum.

* A tanulmány eredetileg 2017-ben jelent volna meg.

¹ *Magyar Dal* 1942. jún. 1, 10. o.; név nélkül; *Nemzeti Újság* 1942. ápr. 23, név nélkül.

² SUGÁR: *Budavári Koronázó Főtemplom* (ld. irodalom) 19.

Amikor azonban Vavrinecz utódjával a Szent István-bazilika felszentelése utáni első karmesterét, a Bazilika zenei életét megszervező Sztojanovits Jenőt nevezték ki, Sztojanovits rögtön felismerte Sugár sokoldalú használhatóságát, és másodkarnagyává nevezte ki. Sugár első vezénylése már 1913. november 2-án lezajlott, Vavrinecz *e-moll misé*-jét irányította. Minthogy azonban ez a nap vasárnapra esett, az az évben november 3-ára eső halottak napján is ő vezényelte Vavrinecz *Requiem*-jét. A sors különös döntése, hogy utolsó vezénylése is Vavrinecz *Requiem*-je volt, 1942. március 11-én, halála előtt 5 héttel. Sztojanovits mindenben támogatta a nála 8 évvel fiatalabb Sugár elsöprő lendületét, mindenre kiterjedő buzgalmát, így bár Sugár kapcsolata Sztojanovitscsal mindig szívélyes, tisztelettudó maradt, voltaképpen Sugár már ettől az időtől kezdve saját magát tekintette a templom zenei vezetőjének.

Sztojanovits korai halála után, 1919. február 25-től őt bízták meg az együttes ideiglenes vezetésével. Ekkor rögtön nagy nehézségekkel kellett megküzdenie. Egy hónap múlva, március 21-én kitört a Kommün, s első intézkedései közé tartozott a templom zenei alkalmazottai díjazásának megszüntetése. Sugár drámai bejelentése után az ének- és zenekar —elégé nem méltányolható áldozatkészséggel— egyhangúlag úgy döntött, hogy ingyen is hajlandó lesz tovább működni, amíg be nem zárják a templomot is. Szerencsére az énekkar tagjainak személyes kapcsolatai révén sikerült elérni, hogy a továbbiakban mégis megkapják a díjazást. Énekelni tehát tovább is tudtak, csak a Himnusz éneklését tiltották meg nekik. Helyette Vavrinecz megzenésítésében a *Nagyasszonyunk, hazánk reménye* dalt énekelték. Augusztus 1-én megszűnt a Kommün rémuralma, az élet a szokott mederben folytatódhatott tovább.

Sugár 1920. február 15-vel megkapta végleges kinevezését. Ezzel élete nagy álma teljesült, és óriási energiával fogott hozzá rajongásig szeretett temploma zenei életének felvirágoztatásához. Ebben nagy szerepe volt felfedezettjének, Várhelyi Antalnak is, akit 1927-ben ő hívott meg a templom kántorának, majd 1935-től másodkarnagyának nevezett ki.

1923-ban elérte, hogy a Főváros mint kegyúr az ének- és zenekar tagjainak létszámát 70 fő fölé emelte. Ez a létszám később kiegészítő alkalmazásával 100 fölé emelkedett. Ekkora létszámú közreműködőnek a karzat szűknek bizonyult, ezért azt is kiharcolta, hogy 1929-ben a karzatot a templomtér felé 1,30 méterrel megnagyobbítsák.³

A templomba két orgonát is tervezett: az első a már említett, 1909-ben elkészült nagy, 4 manuálos hangszer volt, 75 regiszterrel és harangjátékkal. Ennek építéséhez Ferenc Józseftől kértek támogatást, aki erre magánvagyonából 50 000 koronát adományozott. Az orgonát ezért „a király orgonájának” is nevezték. Ezt az orgonát továbbfejlesztette, 1931-ben diszpozícióját bővítette, és ehhez az ő tervei alapján készült el Európa akkor legmodernebb technikával ellátott játszóasztala.

³ SUGÁR: *Budavári Koronázó Főtemplom* 5.

Orgonaszakértői tevékenységét más alkalommal is igénybe vették: részt vett az 1931-ben megtalált aquincumi orgona rekonstrukciójában,⁴ és ő tervezte a Nemzeti Zenede orgonáját is.⁵

Az együttes továbbra is a 10 órás nagymisén működött közre vasár- és ünnepnaponként. A nagy létszámú együttes repertoárját is ehhez szabta: a nagy előadói apparátust megmozgató művek előadását tartotta legfőbb feladatának. Rendszeresen műsoron tartotta a két nagy Liszt-misét, az *Esztergomi* és a *Koronázási misé*-t, gyakran műsorra tűzte Dohnányi *Szegedi misé*-jét is. Az együttes színvonalára jellemző, hogy egymás után következő, kettős ünnepeken többször is műsorra tudta tűzni a két nagy Liszt-misét. Egyébként főleg az utóromantikus szellemű magyar kortárs zeneszerzők (Demény Dezső, Lavotta Rezső) műveit adta elő.

Az a cappella művek között —baráti gesztusként— főleg az öt tisztelő magyar zeneszerzők —nem kifejezetten világszínvonalú— műveit adta elő.

Főleg az ő nagyon határozott fellépésének volt köszönhető, hogy 1916-ban, IV. Károly király koronázásakor a templom ének- és zenekara működhetett közre, mégpedig Liszt *Koronázási misé*-jével. 1919-től rendszeresen műsorra tűzte Mozart *Requiem*-jét. 1937-ben bemutatta és rendszeresen műsoron tartotta Beethoven *Missa sollemnis*-ét. Az ő kezdeményezése volt, hogy minden vasár- és ünnepnapon a nagymise végén énekeljék el a Himnuszot.

Életének legnagyobb, zenetörténeti jelentőségű eseménye az volt, hogy 1936. szeptember 2-án, Buda várának a török megszállás alól való felszabadítása 250. évfordulóján ő vezényelte Kodály *Budavári Te Deum*-ának ősbemutatóját.⁶ Ily módon tehát Liszt *Koronázási misé*-je után ez a második olyan zenetörténeti értékkel bíró zenemű, mely a Mátyás templomból indult el világhódító diadalútjára.

Annak érdekében, hogy a zenekar tagjai egyforma díjazást kaphassanak, arra is gondot fordított, hogy minden zenekaros mise azonos zenekari létszámmal hangozzék el. Felkérte pl. Eisvogel Ferencet, hogy Schubert *G-dúr misé*-jét nagy szimfonikus zenekarra hangszerelje át. Ezt Eisvogel olyan buzgalommal végezte el, hogy a Credo-ba még gongot is belehangszerelt. A műsoron tartott Vavrincz-miséket is nagyobb zenekarra hangszereltette át. (A partitúrák a Mátyás templom kottatárában találhatóak.)

Ének- és zenekari és orgonahangversenyeket is rendezett, ezeken a virtuóz orgonaművek kiváló előadása mellett improvizációival is sikereket aratott. Mind a miséket, mind a hangversenyeket gyakran közvetítette a Rádió.

⁴ SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza: „Porából kelt antik orgona”, *Napút* IX (2007) 1. szám, 28–30.

⁵ *Új Nemzedék* 1942. ápr. 20–21.

⁶ Az ősbemutató körülményeiről s az együttes jellemzéséről ld. GÖBLYÖS Péter: „Várhelyi Antal. Egy méltatlanul elfelejtett név a Mátyás templom zenetörténetéből”, *Magyar Egyházzene* XXIV (2016–2020) 2. szám (2017/2018) 170 (169–184). Gergely Ferenc orgonaművész anekdotája szerint az utolsó próbára feljött Kodály is, és a tüzérkapitányi temperamentummal vezénylő Sugárnak csak ennyit mondott: „Karnagy úr! Moderálja magát!”

Mint zeneszerző nem sokat alkotott. Leggyakrabban obligát hegedűszólós *Ave Maria*-ja és nagy ünnepi miséken bevonulásra az ő fúvósokra és harangjátéokra írt *Intrada*-ja hangzott el. Orgonaátiratokat is készített.

Szenvedélye volt az írás. Tudományos műveket is alkotott.⁷ Nagy jelentőségűek munkanaplói, melyeket évenként külön füzetekben vezetett. A műsorok részletes felsorolása mellett az egyes alkalmakhoz szubjektív —gyakran humoros— megjegyzéseket fűzött. E füzetek nem csak értékes zenei dokumentumok, de érdekes kortörténeti adatokat is tartalmaznak, regényes stílusuk pedig élvezetes olvasmánnyá is teszi őket. Sajnálatos, hogy a munkanaplók számos, 1920 és 1935 közötti kötete nem lelhető fel, vagy talán lappang valahol. Így Sugár működésének csak első és utolsó évei rekonstruálhatók. Szenvedélyes levélíró is volt: környezetének minden ünnepéről, eseményéről szívélyes hangú levelekben emlékezett meg. Munkanaplóinak s a neki írt leveleknek megmaradt része a Mátyás templom archívumában lelhető fel.

A rá még emlékezők szerint emberi egyéniségére jellegzetes kettősség volt jellemző: munkatársaitól katonás fegyelmet követelt meg, de azokhoz, akik ezt elfogadták, megértő, jólelkű, segítőkész barát is tudott lenni. Nagy súlyt helyezett arra is, hogy munkatársaival a fehér asztal mellett, baráti összejöveteleken is találkozzék. Ilyenkor szívesen szónokolt is.

A Mátyás templom által kiadott gyászjelentése szerint: „Katonás felfogása mellett atyai jósággal irányította a társaság ügyeit. Minden tag örömeiben és fájdalmában osztozott. Az egyesület szükségét szenvedő tagjait mindig megsegítette. Vezénylő pálcája alatt az ének- és zenekar egy családdá tömörült, ahol az összetartozás szellemét éppen ő ápolta a legjobban.”⁸

Az egyházi vezetőkkel való kapcsolata örvendetes javulást mutat. Első plébánosa, Nemes Antal makáriai c. püspök egyébiránt művelt ember volt, a Mátyás templom életét szívügyének tekintette, a templomról két könyvet is írt, de a zenét nem kedvelte, a zenei együttesekkel nem törődött, sőt döntéseit gyakran saját művészeinek rovására hozta meg. Sugár említette anyagiasságát is, mellyel a zenei munkát akadályozta.

Nemes püspök 1936-ban nyugdíjba vonult; utódja Kátay Béla —1938-tól pápai kamarás— lett,⁹ aki maga is nagy zeneértő és zenekedvelő volt, nagyon élvezte a pompázatos szertartásokat. Az ének- és zenekart minden rendelkezésére álló eszközzel támogatta, Sugárral való kapcsolata szívélyes, baráti volt. Gyakran megtette, hogy felment a kórusra, oldalt leült, és a közelből figyelte az együttes működését.¹⁰

⁷ *Az orgona szerkezete és fejlődéstörténete napjainkig*. 1913. (Ez volt az első magyar nyelvű orgona-építészeti szakkönyv.) *Nagyboldogasszonyról nevezett Budavári koronázó főtemplom (Mátyás templom) épülete, egyházi zenéje, és orgonái a múltban és a jelenben*. A Szerző kiadása, Budapest 1932.

⁸ Országos Széchényi Könyvtár, gyászjelentés-gyűjtemény.

⁹ 1949-től esztergommezei címzetes apát, 1957-től a dél-budai esperesi kerület esperese.

¹⁰ A fentiek forrásai: *Magyar Katolikus Lexikon*, Munkanaplók, továbbá Várhelyi Antal személyes közlései.

Sugár 1942. március 11-én vezényelt utoljára: a háborúban hősi halált halt Amadeo aostai herceg emlékére rendezett protokolláris gyászmisén Vavrinecz *Requiem*-jét irányította. Ezt szinte már saját magáért is tette: 5 héttel később, 1942. április 19-én, 70 éves korában a Honvéd Tiszti Kórházban, májzsugorodás következtében elhunyt. 38 évig volt kapcsolatban életét jelentő templomával, ebből 22 éven keresztül volt a templom zenei vezetője. A Farkasréti temetőben április 22-én temették el, a Mátyás templomban 27-én Mozart *Requiem*-jének előadásával emlékeztek meg köztiszteltben álló karnagyukról. Temetéséről a Nemzeti Újság részletes beszámolót közölt. Ebből kitűnik, hogy katonai mi-voltát is tiszteletben tartották: a ravatal előtt elhelyezték tiszti csákóját s kardját, koporsóját rohamsisakos katonák kísérték. A celebráns Beresztóczy Miklós volt, s a fővárosi templomi karnagyok 40 tagú kórusa énekelt. Nem maradt fenn, hogy ki vezényelt s mi hangzott el.¹¹ A zenei irányítás a legnagyobb valószínűséggel mindkét alkalommal Várhelyi kezében volt.

Sugár megbetegedése és halála után az ének- és zenekart ideiglenes megbízottként Várhelyi vezette Bárdos Lajos megjelenéséig, 1942. július 26-ig. Várhelyi is készített feljegyzéseket, ezek azonban 1944. december 3-án, amikor lakása bombatalálat miatt megsemmisült, pótolhatatlanul elpusztultak.

A család, a Nemzeti Zenede és a Mátyás templom is kiadott gyászjelentést, a család magyar és német nyelven is.¹² Sugár nős volt —felesége: Lorber Emma—, de gyermekük nem született, s mivel mindkettejük rokonsága Ausztriában élt (talán felesége is hozzájuk költözött a háború elől), sírját senki sem gondozta, nem is újították meg, más személyt temettek rá. Emlékét a Mátyás templom kórusán lévő emléktábla és a rá még emlékezők megbecsülése őrzi.¹³

Sugár Viktor repertoárjáról csak megközelítő képet tudunk alkotni, mert a dokumentáció nagy része hiányzik. Így csak a meglévő adatok alapján tudunk következtetni Sugár ízlésére, mellyel a Mátyás templom közönsége között rajongókat tudott toborozni.

Terjedelmesebb művek

Astorga: *Stabat Mater*

Beretvás Hugó: *Szent István méne Fehérvárra* (oratórium)

Kodály: *Budavári Te Deum*

Beethoven *Missa sollemnis*-ét a misék között említem, minthogy Sugár mise keretében is többször előadta.

¹¹ „Nagy részvét mellett temették Sugár Viktort”, *Nemzeti Újság* XXIV (1942) 91. sz., ápr. 23., 8; név nélkül.

¹² Ezek a Széchényi Könyvtár gyászjelentés-gyűjteményében találhatóak.

¹³ Az életrajzi adatokhoz ld. az irodalomjegyzék tétteleit

Misék

Sztojanovits munkatársaként 21 teljes misét volt módjában vezényelni, ezek közül 17-et a későbbi években is műsoron tartott, 4-at —jó érzéssel— elhagyott. Saját működési idejének ismert szakaszában ehhez még 30 misét vett fel a templom műsorára. A misék túlnyomó többsége zenekart is igényel; a rendelkezésre álló dokumentumok alapján látható, hogy a Mátyás templomban minden vasár- és ünnepnap zenés mise volt, csak advent és nagyböjt vasárnapjain voltak a cappella vagy orgonás misék hallhatók.

A jelenleg ismert műsor (a zenekaros misék dőlt betűvel):

Már Sztojanovits idejében
(és saját idejében is)

Beethoven: C-dúr mise
Beliczay: F-dúr mise

Brosig: f-moll mise

Griesbacher: Kétszólamú mise

Mozart: Koronázási mise

Mozart: Missa triumphalis (Spatzen-messe)

Palestrina: Missa brevis

Palestrina: Missa Iste confessor

Rheinberger: C-dúr mise

Rheinberger: G-dúr mise

Sárkány: F-dúr mise

Schubert: G-dúr mise

Schweitzer: d-moll mise

Saját idejében

Dr. Balogh László: h-moll mise

Beethoven: Missa sollemnis

Clement Károly (Selmeczy K. János): Budavári mise

Demény: E-dúr mise

Demény: Gyertyaszentelői mise

Demény: Szegedi mise

Demény: Szent Erzsébet-mise

Dohnányi: Szegedi mise

Eisvogel: E-dúr mise

Gnecchi: Missa Salisburgiensis

Griesbacher: Missa Regina caeli

Harmat Artúr: Szent Gellért-mise

Haydn, J.: Nelson-mise

Haydn, M.: Ünnepi nagymise?

Hoffmann Ferenc: D-dúr nagymise

Kereszty: Missa votiva

Lavotta: d-moll mise

Láng: Missa festiva

Liszt: Esztergomi mise

Liszt: Koronázási mise

Mozart: Requiem

Simonelli: Missa Buda expugnata 1686.

Sztojanovits: F-dúr mise

Schweitzer: g-moll mise

Vavrinecz: c-moll mise

Vavrinecz: e-moll mise

Vavrinecz: Esz-dúr mise

Vavrinecz: Karácsonyi mise

Vavrinecz: Requiem

Weirich: Missa sollemnis

Vavrinecz: D-dúr mise

Wissmüller: Szent István-mise

Zöld: Budavári mise

Zöld: Nagyboldogasszony-mise

VIII. gregorián mise (De angelis)

az Eucharisztikus Kongresszus gregorián miséje?

gregorián Requiem

Elhagyta:

Beliczay: F-dúr mise

Brosig: f-moll mise

Griesbacher: Kétszólamú mise

Weirich: Missa sollemnis

Liszt *Esztergomi misé*-jét egy alkalommal hangversenyen is vezényelte.

Motették

Azoknak a motettáknak, melyek Sztojanovits repertoárját képezték, Sugár csak egy részét vezényelte, ezeket azonban —néhány kivételtől eltekintve— saját működési idejében is műsoron tartotta. Ezeknek áttekintésekor azonban felmerül, hogy Sugár talán nem is vette igazán komolyan a pompás nagymisék „betéiteit”, inkább az őt tisztelő zeneszerzők irányába tett kollegiális vagy baráti szívességnak tekintette a művek előadását.

A misék betétei között vannak —rendszerint kíséretes— kórusművek, vannak szólószámok, amelyeket valamelyik énekes adott elő, s az is szokás volt, hogy népszerű népénekeket (Boldogasszony, Anyánk, Ah, hol vagy magyarok) valamelyik szólista magán-énekszámként adott elő.

A repertoár felsorolása ebben a csoportban sem lehet teljes, a rendelkezésre álló adatok alapján csak következtetni lehet rá. Az előadott művek:

Kórusművek:

Antalfy: Exsultandi tempus est

Antalfy: Karácsonyi ének

Beretvás: Ave Maria

Demény: Alleluia!

Demény: Ave Maria

Demény: Exsurge

Demény: Haec dies

Demény: Terra tremuit

Eisvogel: Ave Maria

Eisvogel: Ave Regina caelorum

Eisvogel: Te Deum

Ett: Pange lingua

Gruber (Sárkány feld., Somogyváry Gyula magyar szövegével): Csendes éj

Harmat: Krisztus Király-proprium

Hummel: Karácsonyi ének

Kereszty: Úrnapi proprium

Kersch: Exsurge

Kersch: Domine probasti me

Kodály: Assumpta est Maria

Kodály: Ave Maria

Kosch-Helmesberger: Tantum ergo

Koudela: Ecce sacerdos magnus	Sztojanovits: Pange lingua
Koudela (Sugár átdolg.): Eucharisztikus himnusz (Győzelemről énekeljen)	Sztojanovits: Regina caeli
Koudela: Szent István-napi proprium	Sztojanovits: Stabat Mater
Mozart: Ave verum	Vavrinecz: Assumpta est Maria
Sugár: Hiszekegy	Vavrinecz: Confirma hoc Deus
Szabó P.: Communicavit	Vavrinecz: Diffusa est gratia
Szabó P.: Salve sancte Pater	Vavrinecz: Ecce sacerdos magnus
Szabó P.: Tu es pastor ovium	Vavrinecz: Gloriosus Deus
Szabó P.: Tu es Petrus	Wissmüller: Ave Regina caelorum
Sztareczky: Húsvéti proprium	Zöld: Sanctus
Sztára: Missa Statuit propriuma	Zöld K. feld.: Bűnös lélek
Sztára: Szentháromság-proprium	Zöld K. feld.: Keresztények, sírjátok
Sztojanovits: Ave maris stella (két változat)	?: Rákóczi imája
	gregorián Te Deum

Elhagyott művek:

Allegri: Miserere (egyházi utasításra)	Führer: Te Deum
Bogisich: Szent Erzsébet-ének	Schmidt: Te Deum
Elewijck: Tu es Petrus	Vavrinecz: Salve Regina
Fehér: Irgalmazz nekünk (bizonytalan)	Zöld K. feld.: Ah, hol vagy

Szólóművek:

Antalfy: Ave Maria	Noseda: Ave Maria
Beethoven: Vezeklés	Stradella: Irgalmazz, Uram!
Buchner: Nagypéntek	Sugár: Ave Maria
Cherubini: Ave Maria	Szeghó: Ave Maria
Dr. Dummler (?): Panis angelicus	Sztojanovits: Esz-dúr Ave Maria
Franck: Panis angelicus	Thomas: Ave Maria
Gounod: Ave Maria	Türkössy: Ave Maria
Kasics: Audi filia	Vavrinecz: Nagyasszonyunk, hazánk reménye
Mailáth: Ave Maria	Várady: Krisztus Király-himnusz
Müller: Ave Maria	Weiss (?): Ave Maria
Náray: Ave Maria	Wissmüller: Ave Maria

Sugár működésének egész ideje alatt használta Goller kitűnő nagyheti szer-tartáskönyvét, Griesbacher graduále-gyűjteményét, a *Graduale Romanum*-ot és a *Liber usualis*-t.

Megjegyzések

Amint ezt korábban is említettem, Sugár különösen a hatásos, a közönségre lelkesítően ható műveket vezényelte a legszívesebben.

Misék

Ez a miserepertoárból is kitűnik. A gregorián misék közül egyetlen egyet, a *De angelis*-t tartotta műsoron; szükség esetén a gregorián *Requiem*-et adta elő.

A reneszánsz polifónia alkotása közül két, még Sztojanovitstól örökölt Palestrina-mise szerepelt a műsoron, és egyetlen egy alkalommal Simonelli miséje. Érthetetlen és sajnálatos, hogy ez a „legbudaibb” mise a Mátyás templom fennállása alatt mindössze egyszer volt műsoron.

A bécsi klasszikusok közül egy Haydn-, két Mozart-misét és a *Requiem*-et, valamint a két Beethoven-misét tartotta rendszeresen műsoron, a *Missa sollennis*-t misén is előadta. Egy M. Haydn-mise említése bizonytalan.

A „nagyromantikát” összesen egy Schubert- és a két nagy Liszt-mise képviseli. Ezek is gyakran elhangzottak.

Az időbeli egybeesés miatt az utóromantika, a cecilianizmus és a kortárs zene korszakai összerosódnak; a kortárs zeneszerzők közül is a konzervatív, utóromantikás-ceciliánus stílusban alkotott művek részesültek előnyben.

Dohnányi grandiózus *Szegedi misé*-jének nagyszerűsége vitathatatlan, ezt a remekművet feltétlenül műsoron kellett Sugárnak tartania.

Érdekes módon Vavrincz mind az öt zenekaros miséjét és *Requiem*-jét műsoron tartotta, bizonyára részben kegyeletből, részben mert a régebbi énekesek-zenészek még tudták, részben, mert a közönség is ragaszkodott hozzájuk, főleg a *Karácsonyi misé*-hez. Ugyanezzel magyarázható Sztojanovits miséjének műsoron maradása is. Demény négy miséjének és Kereszty miséjének szerepeltetéséhez bizonyára a kollegiális kapcsolat is hozzájárult. A külföldi szerzők közül Rheinberger két miséjének műsoron tartása indokolt volt, Griesbacher, Weirich miséinek műsorra tűzését inkább a nehéz körülmények magyarázhatják. Érdekes volna tudnunk, mi tetszett Sugárnak Gnegchi miséjében. Talán valami fogalmat alkothatunk erről egy, az internetre fölkerült előadásból (<https://www.youtube.com/watch?v=qMKkuGO7BVo>).

Harmat *Szent Gellért*-miséje valóban értékes kortárs mű, a többi mű előadása a „baráti kör” iránti gesztus — Balogh Lajos, Clement Károly, Hoffmann Ferenc, Lavotta Rezső, Láng Imre, Sárkány Sándor, Zöld Károly, Wissmüller Mihály művei felett valószínűleg menthetetlenül eljárt az idő.

Érthetetlen, hogy Sugár a hozzá közel álló Bruckner műveit miért mellőzte.

Rövidebb művek

A motettákra még fokozottabban áll az, amit a misékről említettem.

A gregorián *Te Deum*-on kívül csak a gyűjtemények által kínált proprium-tételek szerepeltek, ha éppen ki nem szorította őket valamelyik Goller- vagy Griesbacher-mű.

A reneszánsz polifónia egyetlen előadott alkotását, Allegri *Miserere*-jét egyházi utasításra kellett levennie a műsorról; *Jeremiás siralmi*-t sem adhatta elő.

A klasszikus korszakot egyetlen Mozart-mű, az *Ave verum*, valamint Hummel és Führrer egy-egy műve képviselte.

A „nagyromantika” egyetlen művel sem szerepelt Sugár műsorán!

Az itt is összemosódó utóromantika, cecilianizmus, kortárs zeneszerzés alkotásai között feltűnő, hogy Vavrincz hét, Sztojanovits és Demény öt-öt műve szerepel, ami a fenti okokkal magyarázható.

Amik értékesnek tarthatók: Gruber *Csendes éj*-e a zenetörténet része; ugyan-csak vitathatatlan Koudela Géza népénekké vált művének értéke: *Győzelemről énekeljen*; Kersch művei is magas színvonalúak. Az igazi kortárs zenét Kodály két fiatalkori műve és Harmat Artúr *Krisztus Király-proprium*-a képviselte. Szabó Polikárp emberi egyénisége annyira rokonszenves, hogy zeneszerzőnek sem lehetett rossz; érdemes volna műveit felkutatni és lehetőleg előadni. Zöld Károly *Sanctus*-a is érdekes lehetne.

A tisztelők körének nagyrészt hódolati alkotásai valószínűleg méltók a feledésre: Antalfy, Bogisich, Elewijck, Eisvogel, Kereszty, Kosch-Helmesberger, Schmidt, Sugár, Szeghő, Sztareczky, Sztára, Zöld, Wissmüller szerzeményei ezek közé tartoznak. Érthetetlen, hogy —amennyire ez bizonyítható— az igazi „kortárszenét”: Bárdos, Halmos műveit Sugár teljesen mellőzte.

Szólo-énekszámok

Az *Ave Maria*-k szinte groteszk tömkelege mellett feltétlenül értékelnünk kell Vavrincz *Nagyasszonyunk, hazánk reménye* dalát, mert ez valóban színvonalas; a legnehezebb időkben a betiltott Himnuszot pótolta, a közönség ezt tudva mindig lelkesen fogadta, és az énekesek is kitüntetésnek tartották, ha elénekelhették. Beethoven, Franck, Gounod, Stradella, Thomas műveinek zenei értéke vitathatatlan, a többi, nagyrészt műkedvelő szerzők (Beretvás Hugó, Buchner, Dummler, Kasics Oszmán, Mailáth József, Müller Károly, Náray Antal, Nosedá Károly, Türkössy Antal, Várady Aladár, Weiss, Wissmüller Mihály) műveinek értéke azonban vitatható... Mindez hozzátartozik Sugár Viktor egyéniségéhez, arra azonban elismeréssel kell gondolnunk, hogy élt-halt a Mátyás templomért. Rajongásig szeretett templomáért kifejtett lelkesült ügyszeretete, fáradhatatlan tevékenysége sokat jelentett a templomnak, élete és munkássága a templom történetének nem mellőzhető része.

Függelék

A szerzők rövid életrajzi vázlata:

Antalfy Vilmos (1878–1946): egyházi zeneszerző, karnagy, hegedűművész, tanár. Pozsonyban működött mint zeneiskolai és gimnáziumi tanár. 25 éven át a pozsonyi jezsuita Salvator-templom kórusának karnagya volt, számos egyházzenei hangversenyt vezényelt. Templomában emléktáblát is állítottak tiszteletére. Sugár Viktorral baráti viszonyban volt, levelezésben is álltak.

Dr. Balogh Lajos: ?

Bánáti Buchner Antal (1882–1950): a Bánáti nevet valószínűleg csak később vette fel, Sugár naplójában csak mint Buchner szerepel. Zeneszerző, szervező,

székesegyházi karnagy. A szepeskáptalani, a szatmári, majd 1911-től az esztergomi székesegyház karnagya volt. 1913-ban megalapította a *Magyar Kántor* folyóiratot, melynek szerkesztője is volt. 1928-tól az esztergomi zeneiskola igazgatója lett. 1931-ben társszerzője volt a *Cantica Sacra* egyházi énekgyűjteménynek, majd a *Magyar Cantuale* társszerkesztője is volt. Főleg egyházzent, köztük 25 misét írt. Pápán hunyt el.

Beretvás Hugó (1872–1940): eredeti neve Reinitz. Műkedvelő zeneszerző, eredeti foglalkozása szerint vaskereskedő. Nincs rá adat, mikor, hol, kitől tanult zenélni. Nikisch alatt egy évig a bécsi operaház korrepetitoraként működött. Saját korának ismert zeneszerzője, *Assisi Szent Ferenc* oratóriuma világsiker aratott, külföldön is több helyen előadták. *Szent István méne Szentmártonba* oratóriumát Sugár és az énekkar mutatta be. (A Munkanaplóban szereplő Fehérvár valószínűleg tévedés). Ady verseinek elő megzenésítői közé tartozott, világi és egyházi műveket, köztük 3 misét írt. Sírja a Farkasréti temetőben van. (Nem tévesztendő össze Reinitz Béla munkásmozgalmi zeneszerzővel!)

Clement Károly (1876–1935): mezőgazdasági szakember, műkedvelő zeneszerző. Színpadi műveket: operát, operettet is írt, de egyházzenei művei is vannak: négy mise, ezek között a *Budavári mise* (1931) a legjelentősebb. Baleset következtében jobb keze megbénult, nem tudott tovább zenélni, ezért öngyilkos lett. Sugár Viktor egyházi részről szigorú figyelmeztetést kapott, hogy öngyilkos zeneszerző művét a Mátyás templomban nem adhatja elő, ezért Clement műveit Selmeczi K. János zeneszerző műveiként tartotta továbbra is műsoron.

Dr. Dummler: ?

Eisvogel Ferenc (1862–1929): zeneszerző, karmester, zenetanár, egyházi és világi művek szerzője. Sugár felkérésére számos misét nagyobb zenekarra hangszerelt át.

Gnecchi, Vittorio (1876–1954): olasz zeneszerző, a legnagyobb feltűnést *Cassandra* című operájának szokatlanul modern zenéjével keltette. *Missa Salisburgensis*-ét (ld. <http://www.associazionegnecchi.it/index.php/en/works/missa-salisburgensis/>) Sugár 1937–39-ben többször is előadta, ez ügyben levelezésben is állottak. (Sugár a mű címét *Salisburgiensis*-nek írta.)

Hoffmann Ferenc (1873–1945): Bécsben tanult, katonakarmester lett. Szatmáron élt, az ottani zenei élet szervezőjeként működött. Művei: egyházzene, népdalfeldolgozások, indulók. Fia, Hoffmann Rudolf, a Mátyás templom zenekarának koncertmestere volt.

Kasics O(s)zmán: XXIV (2016–2020) 3. szám (2018/2019) 326.

Kereszty Jenő (1887–1949): zeneszerző, karnagy, orgonaművész, énektanár, 1919-től haláláig a Belvárosi templom vezető orgonistája és másodkarnagya volt. 1918-tól a Budai Zeneakadémián tanított, 1920–1929 közt a Budapesti Egyetemi Énekkarok karmestere lett. Énekkarával rendszeresen szerepelt, külföldön és a rádióban is. Rendszeresen adott orgonahangversenyeket is. Művei: 4 mise, egyházi és világi kórusművek. Sírja a Farkasréti temetőben van.

Kosch-Helmesberger, Albin: XXIII (2015/2016) 433, XX (2012/2013) 377. 51. jz.

izsépfalvi Lavotta Rezső (1876–1962): zeneszerző, karmester. Párizsban d'Indy tanítványa volt, ott is működött, majd 1913 és 19 között a Kolozsvári Nemzeti Zenede igazgatója lett. Áttelepülése után 1920 és 1944 között Budapesten a Nemzeti Múzeum zenei osztályának vezetője, 1922 és 1932 között a Nemzeti Színház karmestere. Sírja az Új köztemetőben van. Művei: színpadi művek, kísérőzenék, d-moll mise (még Kolozsvárt írta), elméleti művek, újságcikkek.

Láng Imre (1896–1971): zeneszerző, karnagy, hegedű-, zongora- és orgonaművész. Budapesti és bécsi tanulmányai után a nagybecskereki székesegyház karnagya, orgonaművésze lett. A Nagybecskereki Filharmonikus Társaság karnagya is volt, ennek megszűnése után zeneiskolai tanárként működött. Operettekét és egy *D-dúr misé*-t írt, melyet a Mátyás templomban 1940-ben egy alkalommal előadtak.

Mailáth József gróf (1858–1940): arisztokrata, közéleti személyiség, műkedvelő zeneszerző. Jelentős szociális tevékenységet fejtett ki, ő építette a budapesti Keleti Károly utcai Mailáth-háztömböt is. Tánccarabokat, egyházi műveket egyaránt szerzett.

Müller Károly (1888–1963): zeneszerző, karnagy. Koesslernél s Thománál folytatott tanulmányokat. Számos ének- és zenekari egyesület vezetője, 1908–10 között a Budai Zeneakadémia tanára volt. 1919. jan. 31-én, Sztójanovits temetésén ő vezényelte a Budapesti Polgári Dalárdák egyesített énekkarát. 1933-tól az Elektromos Művek énekkarát vezette, Király-díjat is kapott velük. 1924–27 között a Székesfővárosi Zenekar karnagyaként működött. Számos alkalommal vezényelt külföldön és a rádióban is. Sok műfajban alkotott: írt három operát, egy ünnepi nagymisét, egyházi és világi kórusműveket.

vitéz Náray Antal (1893–1973): műkedvelő zeneszerző, katonatiszt, vezérőrnagy, majd tábornok. Horthy kormányzó bizalmas barátai közé tartozott. Az I. világháborúban harcolt. 1942-ben leszerelt, s a Magyar Távírási Iroda, valamint a Magyar Rádió elnöke lett. A nyilasok letartóztatták, Sopronkőhidára, majd Mauthausenba hurcolták. Amikor ausztriai tartózkodás után hazajött, itt a kommunisták tartóztatták le, majd kitelepítették, nyugdíját megvonták, vagyonát elkobozták. Budaörsön húzta meg magát, nagy nyomorban élt, ott is halt meg. Fontos történelmi műve a II. világháborús emlékeiből Ausztriában megírt könyve. Ezt egy osztrák plébánosnál helyezte letétbe, létezése csak 40 év múlva derült ki. Ebben olyan lényeges adatok szerepelnek, amelyekről csak ő tudhatott. Sugár valószínűleg még katona korából ismerhette őt. Zenei tanulmányairól nincs adat. Művei: dalok, indulók, sőt filmzene.

Noseda Károly (1863–1944): zeneszerző, karnagy, orgonaművész. Erkel tanítványa volt, 1879-től a budapesti szervita templom karnagya, 1903 és 1914 között az Operaház karigazgatója. 1913-tól a Nemzeti Zenede tanára, 1927-től igazgatója, majd főigazgatója. 1926-ban kormányfőtanácsosi címet kapott. Számos kórust vezetett, ezekkel mind itthon, mind külföldön sikerrel szerepelt. Művei: egyházi és világi kórusművek. Sírja a Kerepesi temetőben van.

Sárkány Sándor (1883–?): orgonaművész, Sugár Viktor tanítványa és bizalmas barátja volt. 1913-tól a Mátyás templom orgonistája, 1919-től másodkarnagya és orgonaművésze volt. Kiváló, világjáró orgonista, működéséért pápai kitüntetést is kapott. 1935-ben a Rádióhoz került, utódja Várhelyi Antal lett. Világi és egyház műveket egyaránt alkotott, köztük 3 misét, egyet zenekarral, kettőt kórusra. Háború utáni sorsa ismeretlen.

Schmidt: ?

Szabó Polikárp (György): XXIII (2015/2016) 434.

Szeghő János: ?

Sztareczky Zoltán (1910–1961): zeneszerző, népzenekutató, később az MTA Népzene Kutató Csoportjának tagja volt. Népzene gyűjtő, az ifjúsági zenélés lelkes pártfogója volt. Művei: kórus- és hangszeres művek.

Sztára Sándor (?–?): zeneszerző, karnagy, polgári iskolai énektanár, dalárdákat vezetett. Művei: egyházi és világi kórusművek. Atyja, Sztára József (1857–1932) Erkel, Liszt és Bruckner tanítványa volt, később Párizsban is tanult, majd a kalocsai székesegyház karnagya lett.

Türkössy Antal (?–?): Sugár idejében a zenekar csellistája volt.

Várady Aladár: ?

Weiss: ?

Wissmüller Mihály (1888–?): zeneszerző, karnagy, énekes. Lipcsei tanulmányok után vidéki színházak vezető karmestere lett, Kassán, Temesvárott, Nagyváradon működött, majd, miután mindezeket a városokat elcsatolták, Budapestre költözött, és a Mátyás templom basszus szólistája lett. Művei: színpadi művek: operák, operettek; mise, egyházi művek, kamarazeneművek, dalok. Háború utáni sorsa ismeretlen.

Zöld Károly (1871–1950): zeneszerző, karmester, orgonaművész. Tízéves korától a győri székesegyház kórusában énekelt; Vavrinecz tanítványa, 1891-től a Mátyás templom succentora (helyettes kántora) lett. Különböző budapesti dalárdák, 1920-tól a Budai Dalárda rendes, majd tiszteletbeli karnagya; e dalárdával külföldön is a rádióban is számos alkalommal sikerrel szerepelt. Később Balatonalmádiban kántorként működött. Sugár Viktor jó barátja volt. (Halálzási éve Szabó János balatonalmádi plébános szíves személyes közlése.)

Irodalom

SUGÁR Viktor: *Munkanaplói 1913–20, 1935–42. A Mátyás templom archívuma*

SUGÁR Viktor: *Nagyboldogasszonyról nevezett budavári koronázó főtemplom (Mátyás-templom) épülete, egyházi zenéje és orgonái a múltban és a jelenben. A szerző kiadása, Budapest 1932.*

GÖBLYÖS P.: Sugár Viktor levelezése. Közlés előtt

GÖBLYÖS P.: „Sztójanovits Jenő, a Mátyás templom karnagya”, előkészületben a *Magyar Egyházzene* XXV. évfolyamában.

MOLNÁR Imre (szerk.): *A magyar muzsika könyve*. K. n., Budapest 1936.

BROCKHAUS—RIEMANN (a magyar kiadás szerk. Boronkai Antal): *Zenei Lexikon* 1–3. kötet. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest 1983–85.

SZABOLCSI Bence — TÓTH Aladár (szerk.): *Zenei lexikon I–II*. Győző Andor, Budapest 1930.

LÁNYI Viktor (szerk.): *Hungária Zenei Lexikon*. Hungária, Budapest 1945.

DIÓS István (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon* (online).

Wikipédia

Országos Széchényi Könyvtár gyászjelentés-gyűjteménye

GÖBLYÖS Péter: „A Mátyás templom Ének- és Zenekarának repertoárja Bárdos Lajos működésének idején”, *Magyar Egyházzene* XXIII (2015/2016) 411–436.

(Göblyös Péter Sugár Viktor működését a megtalált részletek alapján évenkénti felbontásban is feldolgozta, az összefoglalások a Mátyás templom archívumában találhatóak.)

Sugár Viktor, az országos híró orgonaművész, a Budavári Koronázó Főtemplom karnagya 70 éves korában e héten elhunyt

*Sugár Viktor fényképének forrása: Rádió Újság 1942. április.
(Köszönet érte Korláth Enikőnek, az OSzK Zeneműtára munkatársának.)*